

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Szczecinie

**Opis wdrażania działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej
w województwie zachodniopomorskim w ramach FEPZ 2021 – 2027**

Szczecin, czerwiec 2023

Spis treści

Słowniczek	4
Wprowadzenie	5
Oczekiwane obszary zmiany i rozwoju	6
1. Świadomość – kompetencje – wiedza – relacje	6
2. Partnerstwo – sieci społeczne – kooperacja międzysektorowa na poziomie lokalnym.....	6
3. Zrównoważony przestrzennie dostęp do oferty/usług OWES w regionie	8
4. Promocja – informacja – edukacja	10
Podsumowanie.....	11

Słowniczek

CIS	- centrum integracji społecznej
CUS	- centrum usług społecznych
ES	- ekonomia społeczna
FEPZ 2021-2027	- Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027
IPR	- indywidualny plan reintegracji
KIS	- klub integracji społecznej
OPS	- ośrodek pomocy społecznej
OWES	- ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
OzN	- osoba z niepełnosprawnością
PES	- podmiot ekonomii społecznej
PS	- przedsiębiorstwo społeczne
ROPS	- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Szczecinie
SIW	- system identyfikacji wizualnej
ZKRES	- Zachodniopomorski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej

Wprowadzenie

Jednym z zadań Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej, w obszarze Ekonomii Społecznej, jest opracowanie regionalnego planu rozwoju ES, który stanowi swoisty kierunkowskaz wsparcia publicznego, w tym ze środków UE, jakie ma przyczynić się do obudzenia i aktywizacji uśpionego kapitału społecznego na poziomie wspólnot lokalnych.

Obecna perspektywa, w związku z wejściem w życie, w 2019 r., Standardów Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (<http://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Standardy,OWES,4113.html>) (dostęp: 28 maja 2023), jak też ustawy o ekonomii społecznej – w 2022 r. (Dz.U. 2022 poz. 1812), wnosi nowe wymagania i standardy wobec interesariuszy systemu.

Jako główny koordynator działań regionalnych, wskazany został ROPS, natomiast jako główny operator instrumentów i mechanizmów pobudzających oddolne powstawanie PES – OWES, wobec których wysoko postawiono wymagania formalne, w tym kompetencje organizacyjne, sformułowane w Standardach OWES.

Niniejszy dokument korzysta z wniosków i rekomendacji, jakie płyną z monitoringu rozwoju ES, prowadzonego przez ROPS od 2016 roku, a jednocześnie poprzedza Regionalny Program na rzecz Rozwoju Ekonomii Społecznej (który powstanie do końca października 2023 r.). Wskazuje rudymen tarne kierunki rozwoju ES, głównie pod kątem wykorzystania potencjału OWES, jak też sposoby łączenia sił – zarówno OWES, ROPS i samorządów lokalnych, by ostatecznie uzyskać rezultaty zapisane w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej do roku 2030, przypisane Województwu Zachodniopomorskiemu.

Istotnym założeniem ekstrapolacyjnym/prognostycznym dokumentu jest oczekiwanie bardziej zrównoważonego przestrzennie (niż dotychczas) rozwoju ekonomii społecznej i to zarówno po stronie beneficjentów ostatecznych (mieszkańców oddalonych od rynku pracy i aktywności społecznej), jak też samorządów lokalnych, rozumiejących ES jako naturalny komponent systemu usług społecznych w gminie lub powiecie.

Zanim więc zostaną sformułowane cele i działania dla poszczególnych sieci interesariuszy systemu, w Programie Rozwoju ES, oddajemy do rąk Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej – materiał wskazujący oczekiwania wobec ich wiodącej roli w budowaniu potencjału pomostowego oraz w budzeniu uśpionego kapitału społecznego – z wykorzystaniem instrumentów Ekonomii Społecznej – na Pomorzu Zachodnim.

Oczekiwane obszary zmiany i rozwoju

1. Świadomość – kompetencje – wiedza – relacje

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, w minionej perspektywie finansowej UE (2014 – 2020), mogły samodzielnie określać grupy docelowe, z którymi pracowały nad aktywizacją społeczno – zawodową, w zależności od charakterystyki społeczności lokalnej – zasobów i deficytów. Ustawa o ekonomii społecznej, wśród innych zadań OWES, zdefiniowała rolę specjalistów ds. reintegracji, a więc jednoznacznie nałożyła obowiązek pracy z Przedsiębiorstwami Społecznymi pod kątem wdrażania przez nie instrumentu, jakim jest Indywidualny Plan Reintegracji. PS z kolei stają przed zadaniem, jakie dotychczas realizowały ośrodki pomocy społecznej, KIS-y lub CIS-y. Oznacza to konieczność przygotowania kardy specjalistów w poszczególnych OWES – pod kątem metodyki stosowania IPR. O ile wcześniej różne OWES, działając w sieci współpracy (SZOWES) – wzajemnie uzupełniały swoje kompetencje, to obecnie każdy z nich musi tę rolę wypełnić w swoim subregionie.

Oczekiwane rezultaty po stronie OWES:

- Wyrównanie potencjału wszystkich OWES w zakresie metodyki stosowania IPR (rekomenduje się, by docelowo każdy OWES posiadał minimum dwoje specjalistów ds. reintegracji)
- Zapewnienie dostępu do usługi metodycznej (szkoleniowej/warsztatowej), związanej z wdrażaniem IPR, równomiernie w subregionach (monitorowana będzie liczba spotkań metodycznych z PS w danym subregionie)

Oczekiwane rezultaty po stronie ROPS:

- Dostarczenie wiedzy metodycznej na temat stosowania instrumentów reintegracji, w tym szczególnie – IPR – specjalistom ds. reintegracji w OWES (→ wskaźnik → liczba szkoleń/warsztatów metodycznych dla specjalistów z OWES; liczba osób objętych szkoleniami)
- Zapewnienie kadry OWES – doradztwa w zakresie stosowania innych instrumentów integracji i aktywizacji (→ wskaźnik → liczba szkoleń dla kadry OWES; liczba osób objętych wsparciem metodycznym, innym niż IPR)

2. Partnerstwo – sieci społeczne – kooperacja międzysektorowa na poziomie lokalnym

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, w obecnej perspektywie, mają do odegrania szczególną rolę: integratora środowisk lokalnych wokół potrzeby budowania lokalnych systemów usług społecznych.

Instytucjonalna część systemu pomocy i integracji społecznej, od chwili wejścia w życie ustawy o rozwijaniu usług społecznych poprzez centra usług społecznych, stoi przed wyzwaniem przygotowania istotnej (społecznie i ekonomicznie) zmiany funkcjonowania: z systemu opartego na transferach społecznych i usługach opiekuńczych dla części mieszkańców, spełniających kryteria pomocy, na system usług społecznych świadczonych powszechnie, bez stosowania podejścia kryterialnego, a jedynie – według realnych potrzeb mieszkańców. Nowe podejście w systemie opartym na usługach powszechnych wymaga przygotowania całego środowiska:

zarówno do zbadania potrzeb społecznych, opracowania diagnozy na potrzeby lokalnego planu usług i skoordynowania działań wielu podmiotów (to zadanie instytucjonalnej części systemu), jak też do świadczenia usług (to zadanie m. in. sektora ekonomii społecznej, lokalnych, społecznych i rodzinnych przedsiębiorstw).

Obecna perspektywa, jak wynika z rozpoznania ROPS, powinna przynieść na Pomorzu Zachodnim zmianę w systemie pomocy – w około 30-35% gmin (pod warunkiem względnej stabilności gospodarczej w kraju), powstaną Centra Usług Społecznych. Oznacza to, że w tej perspektywie, w około 40-u wspólnotach lokalnych należy przygotować użytkowników różnych instrumentów zaspokajania istotnych potrzeb mieszkańców. To zadanie stanie się jednym z głównym wyzwaniem dla otoczenia wsparcia ekonomii społecznej – w każdym subregionie.

Nie da się przeprowadzić przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych, bez uruchomienia potencjału usługodawców – w bardzo różnych dziedzinach i zakresach. Dotychczas, usługi świadczone przez OPS-y skupiały się głównie na opiece nad osobami zależnymi. Teraz natomiast, dochodzi spektrum spraw aktywizacyjnych całych grup zagrożonych wykluczeniem – niezależnie od kryterium dochodowego, np. seniorów, rodzin z osobą zależną – dobrze sytuowanych, ale wymagających pomocy przy zorganizowaniu wsparcia w środowisku domowym (w tym – odpłatnie). To mogą być różne usługi na rzecz młodzieży (np. pomoc w bezpiecznym wejściu na rynek wakacyjnej pracy dorywczej, edukacja ekonomiczna młodzieży), na rzecz rekreacji osób z niepełnosprawnością (organizacja pobytów/turnusów wytchnieniowych, czynnej turystyki i rekreacji OzN), na rzecz rozwijania usług mobilnych na terenach wykluczone komunikacyjnie (skoordynowane przewozy do miejsc świadczenia usług administracyjnych, zdrowotnych, duchowych, kulturalnych itp.).

Do zbudowania lokalnego systemu usług, opartego o potencjał mieszkańców bądź bezpośrednio otoczenie danej wspólnoty, niezbędne będą sieci kooperacji różnych podmiotów, zbliżenie w relacjach pomiędzy sektorem publicznym, niepublicznym czy prywatnym. Przykładowy katalog partnerów zaproszonych do współpracy: OPS, Ochotnicza Straż Pożarna, Lokalna Grupa Działania/Grupa Rybacka, Koło Gospodyń Wiejskich, Uniwersytet Ludowy, szkoła, parafia (zespół Caritas), przedsiębiorca lokalny, spółdzielnie socjalna, inne organizacje pozarządowe i/lub podmioty publiczne z terenu gminy. Budowanie partnerstw wokół potrzeby rozwijania usług powszechnych będzie postępować równomiernie, w każdym subregionie województwa.

Oczekiwane rezultaty po stronie OWES:

- **Kontynuacja, realizowanych w perspektywie 2014 – 2020, warsztatów żywienia gospodarczego w gminach (monitorowana będzie liczba warsztatów; liczba podmiotów uczestniczących w warsztatach żywienia)**
- **Mobilizacja istniejących organizacji pozarządowych i grup nieformalnych – do tworzenia podmiotów ekonomii społecznych, zdolnych świadczyć usługi mieszkańcom (monitorowana będzie liczba powołanych PES, liczba utworzonych miejsc pracy)**
- Budowanie sieci współpracy lokalnej z wykorzystaniem metod pracy warsztatowej, by docelowo w każdym samorządzie planującym powołanie CUS, funkcjonował zespół usługodawców społecznych (rekomenduje się podpisanie Listu intencyjnego o współpracy usługodawców społecznych w danej gminie)

Oczekiwane rezultaty po stronie ROPS:

- Szkolenia, warsztaty dla pracowników merytorycznych OWES – na temat wdrażania ustawy o realizowaniu usług społecznych poprzez centra usług społecznych
(→ wskaźnik → liczba warsztatów, liczba przeszkolonych specjalistów)
- Inicjowanie współpracy gmin, planujących powołanie CUS – z OWES działającym w danym subregionie
(→ wskaźnik → liczba wspólnych spotkań ROPS+OWES w gminach planujących CUS)
- Współuczestnictwo z OWES w *spotkaniach otwierających* funkcjonowanie zespołów ds. współpracy usługodawców społecznych
(→ wskaźnik → liczba *spotkań otwierających* na rzecz kooperacji międzysektorowej)

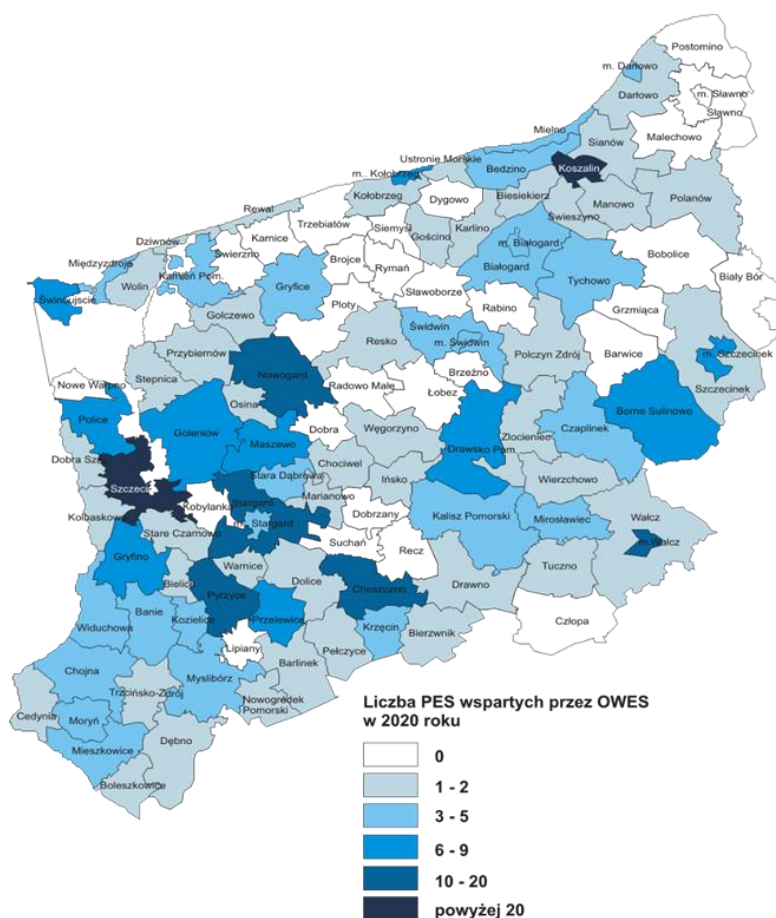
3. Zrównoważony przestrzennie dostęp do oferty/usług OWES w regionie

Dotychczas prowadzona działalność OWES docelowo obejmowała cały region podzielony na 4 subregiony. Taki też podział zostanie utrzymany w perspektywie finansowej 2023-2027. Z prowadzonego przez ROPS monitoringu rozwoju ES wynika, że aktywność OWES była istotnie zróżnicowana w poszczególnych subregionach, a zwłaszcza wewnątrz subregionów.

Oferowane przez OWES wsparcie (w 2020 r.) docierało do poszczególnych powiatów i gmin w zróżnicowanym zakresie. Przeciętnie, w każdej z zachodniopomorskich gmin – 3,7 PES skorzystało ze wsparcia OWES. Niezmiennie od 2019 r., mała aktywność dotyczy przede wszystkim gmin wiejskich i miejsko-wiejskich. Nie można jednak stwierdzić wprost, że wsparcie OWES było tym liczniejsze, im większa gmina, bowiem i w niedużych samorządach, relatywnie wiele PES deklarowało otrzymanie wsparcia, np.: Wałcz - 20, Stargard (gmina) - 14, Pyrzyce - 12, Nowogard - 11. Zidentyfikowano też i takie gminy, w których żaden podmiot nie korzystał ze wsparcia OWES – takich gmin było 26. Ponadto, od 2016 r. nie odnotowano wsparcia OWES w 12 gminach położonych w powiatach: sławieńskim (Malechowo), kołobrzeskim (Dygowo, Rymań, Siemyśl), gryfickim (Karnice), świdwińskim (Sławoborze, Rąbino, Brzeźno), stargardzkim (Suchań), wałeckim (Człopa), szczecineckim (Barwice) oraz koszalińskim (Bobolice). Oznacza to, iż ponad 10% gmin nie miało dotąd kontaktu z usługami świadczonymi przez OWES.

Należy zatem dążyć do eliminowania tzw. białych plam z mapy wsparcia OWES. Zrozumiałe będzie zróżnicowanie efektywności wsparcia, choćby z racji czynnika popytowego – w części gmin, potencjał oraz zainteresowanie ofertą OWES będzie większe niż w innych. Mimo jednak tych zróżnicowań, należy podjąć wszelkie wysiłki, by dostępność usług OWES – we wszystkich gminach była wyrównana.

Mapa. Liczba PES wspartych przez OWES w 2020 r. wg gmin

Źródło: Raport o stanie ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim w 2020 roku, s.18.

Oczekiwane rezultaty po stronie OWES:

- **Zapewnienie osobistego kontaktu kadry OWES z władzami gminy (max. do 12 miesięcy od podpisania umowy o dofinansowanie, OWES powinien dokonać autoprezentacji na spotkaniu z władzami każdej gminy w obsługiwanym subregionie) (do końca czerwca 2024, informacja o liczbie spotkań autoprezentacyjnych – równa liczbie gmin w subregionie danego OWES)**
- Na stronie internetowej OWES, zamieszczanie aktualnych informacji o gminach, które przystąpiły do sieci współpracy (monitorowana będzie rozwijająca się lista gmin)
- Podejmowanie aktywności w zakresie tworzenia PES na terenie gmin wcześniej nieaktywnych oraz gmin, w których ma powstać CUS (monitorowana będzie liczba PES powstałych w gminach wcześniej nieaktywnych)

Oczekiwane rezultaty po stronie ROPS:

- Rola pośredniczenia w kontaktach pomiędzy OWES i władzami gminy – współuczestnictwo w pierwszym spotkaniu (→ wskaźnik → liczba zainicjowanych spotkań z władzami gminy OWES+ROPS)

- Rola facylitatora w gminach, które dotąd nie kooperowały z OWES (stworzenie oferty szkoleniowej, doradczej dla samorządowców z danej gminy)
(→ wskaźnik → liczba podjętych kontaktów [spotkań, rozmów, pism zapraszających] z gminami, na rzecz włączenia w sieć współpracy)

4. Promocja – informacja – edukacja

Wiedza z zakresu instrumentów oraz znaczenia sektora ekonomii społecznej wśród mieszkańców Pomorza Zachodniego, jest wciąż niewystarczająca. Wiąże się to z opisanym w poprzednim punkcie – nierównoważnym terytorialnie zaangażowaniem w budowanie sektora, ale także z faktem, iż dopiero od sierpnia 2022 roku, pojawiła się podstawa prawna działań w tym obszarze.

Obecna perspektywa finansowa, wnosząca długotrwałe, stabilne oddziaływania w tym zakresie, powinna wiązać się z wyraźną zmianą wizerunku sektora ekonomii społecznej i wiedzy na jej temat.

Działania w tym obszarze zostały częściowo ujęte w oczekiwaniach wobec OWES oraz ROPS – w poprzednich punktach, jednakże warto wspomnieć o kilku istotnych, wynikających z analiz i obserwacji poprzedniego okresu (2014 – 2020), szczególnie dotyczących:

- a) Upowszechniania wiedzy o ES wśród młodzieży (jako o szansie na związanie swojej przyszłości ze środowiskiem lokalnym oferującym m.in. pracę w sektorze ES)
- b) Organizacji wydarzeń upowszechniających dorobek ES (organizacja Targów ES, konferencji, seminariów tematycznych, konkursów nt. ES i in.)
- c) Różnych form wymiany doświadczeń, jak wizyty studyjne, grupy fokusowe, kolaby, sesje co-design itp.
- d) Systemu identyfikacji wizualnej sektora ekonomii społecznej na Pomorzu Zachodnim.

Powyższe, w większości horyzontalne działania, dotyczyć mają wszystkich subregionów. W tym zakresie, dobrą praktyką powinna być współpraca OWES na poziomie całego regionu. Wymiana doświadczeń, sieciowanie partnerów o podobnych profilach potrzeb lub zbliżonych rozwiązaniach organizacyjnych, wspólne debaty, kolaby – powinny angażować podmioty i osoby zaangażowane w rozwój ES – niezależnie od subregionu OWES.

Podobnie z systemem identyfikacji wizualnej: aby zacząć pokazywać skalę już istniejącej sieci, usług i produktów, łączyć wiele podmiotów pod wspólnym znakiem, należy wypracować wspólny system identyfikacji i wdrożyć – w całym regionie.

Z tego obszaru, jedynie upowszechnianie wiedzy wśród młodzieży (edukacja społeczna – formalna i nieformalna), powinno (tak jak wcześniejsze zadania) odbywać się na poziomie każdego subregionu osobno. Każdy OWES powinien zaangażować się w edukację młodzieży w zakresie związanym z ES w swoim subregionie. Ze względu na grupę docelową w projektach z zakresu ES, niemożliwe jest wspieranie młodzieży, jednak w miarę możliwości, rekomenduje się włączenie tej grupy wiekowej do innych działań OWES, związanych tematycznie z edukacją wokół zagadnień ES.

Oczekiwane rezultaty po stronie OWES:

- **Organizacja wydarzeń upowszechniających usługi, produkty, działalność sektora ES (monitorowana będzie liczba wydarzeń typu Targi, konferencje, seminaria, konkursy;**

oczekiwane wydarzenia wspólne OWES-ów, z zaznaczeniem, który OWES jest głównym organizatorem konkretnego wydarzenia, wg kalendarza prowadzonego przez ROPS)

- Organizacja form wymiany doświadczeń
(monitorowana będzie liczba wizyt studyjnych, fokusów, kolabów, sesji co-design; oczekiwane wskazanie wydarzeń wspólnych OWES-ów, z zaznaczeniem – w kalendarzu wydarzeń ES, prowadzonym przez ROPS)
- Upowszechnienie wypracowanego wspólnie z gremium interesariuszy, w procesie koordynowanym przez ROPS – systemu identyfikacji wizualnej ES oraz współtworzenie wykazu rekomendowanych PES, prowadzonego przez ROPS
(monitorowana będzie liczba podmiotów zgłoszonych/rekomendowanych przez OWES)

Oczekiwane rezultaty po stronie ROPS:

- Uzgodnienie z OWES-ami i prowadzenie kalendarza wspólnych wydarzeń promocyjnych i wymiany doświadczeń, aktualizacja
- Zapewnienie PES – dofinansowania do udziału w targach i podobnych wydarzeniach krajowych lub międzynarodowych, po uzgodnieniu z OWES
(→ wskaźnik → liczba podmiotów, które uzyskały dofinansowanie i wzięły udział w wydarzeniach krajowych międzynarodowych; Targi, konferencje itp.)
- Przeprowadzenie procesu co-design, z zatrudnionym podmiotem profesjonalnym, który przy współudziale interesariuszy (OWES, PES, PS, ZKRES) wypracuje system identyfikacji wizualnej dla sektora ES na Pomorzu Zachodnim
(→ wskaźnik → SIW dla ES w regionie)
- Prowadzenie wykazu podmiotów, rekomendowanych przez OWES, włączonych do sieci współpracy w ramach ES, mających prawo do posługiwania się systemem identyfikacji wizualnej ES Pomorza Zachodniego
(→ wskaźnik → liczba podmiotów na wykazie)

Podsumowanie

Niniejszy dokument, opracowany na początku działań w obszarze ES, w perspektywie finansowej 2021-2027, wskazuje oczekiwane kierunki działania OWES i ROPS. Ze względu na zmienność warunków społeczno-ekonomicznych w kraju, trudno jest przewidzieć dziś, jak będzie przebiegać realizacja poszczególnych działań za 4, 5 czy 6 lat, a także, czy z ekonomicznego punktu widzenia, nie trzeba będzie korygować planów aktywności.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej deklaruje, iż zapisane w obecnej wersji dokumentu kierunki zostaną utrzymane, jednak sposoby osiągania rezultatów, mogą ulegać miękkim modyfikacjom, w zależności od niezależnych czynników. Za każdym razem, potrzeby modyfikacji będą zgłaszane do Instytucji Zarządzającej oraz Instytucji Pośredniczącej i wspólnie ze Stronami wykonawczymi „Opisu działania (...)”, tj. ROPS oraz OWES – będą podejmowane decyzje, co do sposobów osiągania rezultatów.

Proces ten odbywać się będzie przy poszanowaniu autonomii każdej ze Stron, w kulturze dyskusji merytorycznej, nastawionej na dobro wspólne i jak najlepsze rezultaty dla rozwoju ES na Pomorzu Zachodnim.